

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

**Serahsî'nin el-Mebsût Adlı Eserinde Kerhî'nin Furû' Fıkha Dair
Görüşleri**

Karkhî's Views on Sarakhsî's al-Mabsût

Yazar / Author
Alpaslan ALKIŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi, Kahramanmaraş / TÜRKİYE
alpaslanalkis@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3401-7073>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 06/04/2019

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 24/06/2019

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2019

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Haziran / June

Yıl/Year: 17 **Sayı/Issue:** 33 **Sayfa /Page:** 231-262

Atıf/Citation: Alkış, Alpaslan. "Serahsî'nin el-Mebsût Adlı Eserinde Kerhî'nin Furû' Fıkha Dair Görüşleri". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (Haziran 2019): 231-262.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.550211>

• *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Serahsî'nin el-Mebsût Adlı Eserinde Kerhî'nin Furû' Fıkha Dair Görüşleri

Öz

Hanefî mezhebinin mütekaddimun döneminin önemli fakihlerinden olan Kerhî, Bağdat'ta mezhebin önderliğini yapmış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Yaşadığı dönem itibariyle mezheplerin görüş ve delillerinin ortaya konulup tartışıldığı ilmî bir atılım çağı olması nedeniyle Kerhî, önceki imamların fikhını inceleme, mezhep imamından ve öğrencilerinden gelen farklı rivayetler arasında tercihte bulunma ve mezhep sistematığı içinde ictihad etme yönünde çaba sarf ederek mezhebin teşekkül sürecine katkı sağlamıştır. Sonraki dönem fakihleri Kerhî'nin görüşlerine ve nakillerine sıkça atıfta bulunmuşlardır. Kerhî, Hanefî fikhının sistemleştirilmesinde büyük katkısı olan hukukçulardan biri olmuştur. Bu bağlamda özellikle, ta'dil-i erkânın ve sehiv secdesinin vâcipliği gibi Hanefî mezhebinde genel kabul gören görüşleri olmakla beraber, zekat ve hac emrinin hemen ifa edilmesi gerektiği, nikahta denkliğin gerekli olmadığı, sarhoşun boşamasının geçerli olmadığı, ariyet akdinin mülkiyet ifade etmediği gibi meselelerde kendi mezhebine muhalefet ettiği de görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kerhî, Hanefî Mezhebi, Fıkıh, Serahsî.

Karkhî's Views on Sarakhsî's al-Mabsûṭ

Abstract

Karkhî, who was one of the important figures of the period of Hanafî's sect, lived in Baghdad as the leader of the sect and taught many students. In Karkhî, since it was a scientific breakthrough period in which the opinions and evidences of the sects were revealed and discussed, it was the study of reviewing the jurisprudence of the previous imams, determining their method, choosing between the sects of the sect and the different narrations coming from their students and trying to make ijtihād in the sectarian systematics.

The followers of the next term frequently referred to Karkhī's views and narrations. In this sense, Karkhī reveals that it is of great importance in the systematization of Ḥanafī jurisdiction. In this context, especially in the Ḥanafī school, such as the validity of the ta'dī al-ida and sehiv secs, there are generally accepted opinions in the Hanafi school; it also appears to be opposed to its own sect.

Keyword: Karkhī, Ḥanafī madhhab, fiqh, Sarakhsī.

Giriş

Hanefi fikhının oluşumuna katkılarının belirlenmesi amacıyla Hanefi fakihleri mütekaddimîn-müteahhirin veya selef-halef-meşâyih gibi ayırımlara tabi tutulmuştur. Hicri üçüncü asrın sonu veya dördüncü asrın ortalarına kadarki Hanefi fakihleri mütekaddimîn olarak adlandırılır. Bunlardan birinci nesil olan Ebû Hanife ve müctehid öğrencilerine selef, sonraki ikinci nesil fakihlere de halef adı verilir. Mütekaddimin döneminin son halkasını ise üçüncü nesil olan ve Meşâyih adı verilen fakihler oluşturur. Mütekaddimin dönemi aynı zamanda mezhebin teşekkül sürecinin tamamlandığı bir dönemdir. Bundan sonra ise klasik dönem veya müteahhirin dönemi başlamaktadır. Klasik veya müteahhirin dönemi Hanefi fikh literatüründeki doktrinel görüşlerin ve farklı yorumların önemli bir kısmı meşâyih devrindeki fikhî gelişmelerin ürünüdür. Bu dönem Hanefi fakihleri arasında Hassâf (ö. 261/875), İbn Kuteybe (ö. 270/884), Ebû Hâzim el-Kâdi (ö. 292/905), Tahâvî (ö. 321/933), Hâkim eş-Şehîd el-Mervezî (ö. 334/945) ve Kerhî (ö. 340/952) sayılmaktadır. Hanefi fikh doktrininin klasik şekil ve muhtevasını kazandığı hicri beşinci asır ise klasik veya müteahhirun dönem olarak dikkat çeker. Bu dönem fikh mezheplerinin yayılmasının büyük ölçüde tamamlandığı, mezhepler arası ilmî münazara ve münakaşaların arttığı, mezheplerin fikhî görüş ve esaslarıyla ilgili zengin bir kültür ve telifatın biriktiği bir zaman dilimi görünümündedir. Bu dönemde özellikle es-Serahsî (ö. 483/1090), usul ve fûrû alanındaki eserlerinin yanı sıra mezhep içi ictihad ve tercihleriyle de sonraki dönem Hanefi fikh literatürü ve fakihleri için önemli bir mesnet ve

kaynak olmuştur. Serahsî'nin, Hanefî fıkıh doktrinini, rivayet ve ictihadları toplayan kapsamlı eseri olan el-Mebsût mezhep fikhını delilleriyle birlikte aktarması yönünden ayrı bir önem taşımaktadır.¹

Meşayih fukahadan sayılan Kerhî, bir taraftan usule dair görüşleriyle Hanefî mezhebi usûl-i fıkıh anlayışının oluşumuna önemli katkılarda bulunurken, diğer taraftan furû-i fıkha dair görüşleriyle de mezhebin bu alanda üretilen metinlerine muhteva ve sistematik açısından model oluşturan bir özelliğe sahip olmuştur.² Kerhî, ihtiyar ve tahrîc ehli Hanefî fakihlerden kabul edilmiştir ve mezhep görüşlerine dair nakilleri ve bunlara ilişkin tercihleri genellikle dikkate alınarak muteber kabul edilmiştir. Ancak, Leknevî (ö. 1304/1887) Hassâf, Tahâvî ve Kerhî gibi alimlerin birçok meselede Ebû Hanîfe'ye muhalefet ettiklerini de nakletmektedir.³

Müteahhirin dönemde birçok fukaha Kerhî'den atıf yaparak meseleleri izah etmeye çalışmıştır. Bunlar arasında tespit edebildiğimiz kadarıyla, Serahsî, el-Mebsût'ta 77 yerde, Alaiddin es-Semerkandî (ö. 539/1144), Tuhfetü'l-Fukaha'da 60 yerde, Kâsânî (ö. 587/1191), Bedâi'u's-Sanâi' de 272 yerde, Merğînânî (ö. 593/1197), el-Hidâye'de 28 yerde, Mevsilî (ö. 683/1284), el-İhtiyâr'da 40 yerde Kerhî'ye atıf yaparak ondan nakillerde bulunmuşlardır. Ancak bu atıfların bir kısmını Kerhî'nin mezhep imamlarından aktardığı nakiller oluşturmaktadır. Kerhî bu aktarımları sırasında yer yer kendine özgü görüşlerini de açıklamaktadır.

Bu çalışmada Hanefî mezhebindeki yeri dolayısıyla Kerhî'nin görüşleri, Hanefî mezhebinin rivayet ve ictihadlarını toplaması açısından önemli bir konuma sahip olan Serahsî'nin el-Mebsut eseri esas alınarak verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Kerhî'nin farklı görüşle-

¹ Ali Bardakoğlu, "Hanefî Mezhebi", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16:9-10.

² Orhan Ençakar, "Hanefî Fıkıh Literatüründe Gelenek Oluşturan Kayıp Bir Metin: Muhtasarü'l-Kerhî", *İslâm Araştırmaları Dergisi* 37 (2017): 8

³ Necmeddin Güney, *Kudurî'nin Şerhu Muhtasari'l-Kerhî Adlı Eserinin Siyer Bölümünün Edisyon Kritiği* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006), 15-16.

rini de aktarabilmek için bazen el-Mebsut dışındaki eserlerden de yararlanılmıştır.

1.Kerhî'nin İlmî Kişiliği

Ebü'l-Hasen Ubeydullah b. el-Hüseyn b. Dellâl el-Kerhî hicri/miladi 260/874 yılında Kerh'te doğmuş hicri/miladi 340/952 yılında vefat etmiştir. Kerhî, Hanefî mezhebinde hem usûl hem de fûrû sahasında parlak bir şahsiyet olup, kendi zamanında Hanefî'lerin Irak'taki hocası idi. Kerhî birçok öğrenci yetiştirmiş, bunlar değişik bölgelere dağılarak kadılık ve öğretim görevlerini üstlenmişlerdir. Irak Hanefiliğinin (meşâyih-i Irak) önemli, hatta en büyük temsilcisi sayılan Kerhî, Hanefî mezhebinin oluşumunda önemli bir rolü bulunmaktadır. Yargı işlerine hiç iltifat etmeyen Kerhî yargı görevine getirilen arkadaşlarına kızmış ve onları yanından uzaklaştırmıştır. Kerhî, Hanefî ekolü içinde ihtiyar ve tahrîc ehli fakihlerden olup mezhep görüşlerine ilişkin nakilleri ve bunlara dair yorum ve tercihleri genelde dikkate alınmakta ve muteber kabul edilmektedir.⁴

Kerhî'nin usule ilişkin olarak açıkladığı prensiplerin önceki imamların söz ve çözümlerinden hareketle oluşturduğu belirtilmektedir. Sonraki usulcülerin Kerhî'nin usule dair görüşlerine isim vererek sıkça atıfta bulunmaları, Hanefî fıkıh usulünün sistemleştirilmesinde Kerhî'nin büyük katkıları olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta Mu'tezilî Ebü'l-Hüseyn el-Basrî'nin el-Mu'temed'i, Şâfiî Gazzâlî'nin el-Müstaşfâ'sı, Mâlikî Ebü'l-Velîd el-Bâcî'nin el-İhkâm'ı ve Bâkîllânî'nin et-Taqrîb'i gibi kelâmcı metoda göre yazılan usul eserlerinde, Kerhî'ye çokça atıf yapılması da onun usul açısından Hanefî mezhebinde önde gelen kişilerden olduğunu göstermektedir. Kerhî'nin en önemli eserleri şunlardır; 1. er-Risâle: Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî gibi ilk Hanefî imamlarının görüşlerinin dayandığı genel ilke ve kuralları tesbite yönelik bir risâledir. 2. el-Muhtasar: Sonraki âlimler tarafından gerek mezhep

⁴ H. Yunus Apaydın, "Kerhî", *TDV Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 25:285-287.

imamlarının görüşlerinin yorumu gerekse Kerhî'nin şahsî görüşleri konusunda kaynak olarak kullanılan eserdir. 3. Şerhu'l-Câmii'l-Kebîr. 4. Şerhu'l-Câmii'l-Sağir.⁵

2.Kerhî'nin Mezhebinin Görüşlerinden Farklı Olan İctihadları

Kerhî, Hanefî mezhebinin oluşum sürecine ve sistemleşmesine büyük katkı sağlayan alimlerden biri olmakla beraber mezhebinin bazı görüşlerine muhalefet ettiği de görülmektedir. Ancak bu bölümde Kerhî'nin, mezhebin yerleşik görüşlerine muhalefet ettiği icthadları aktarılmaya çalışılacaktır. Bu icthadlardan bazıları şunlardır:

2.1.Mesh

Hanefî mezhebine göre, başı meshetmede farz olan, el parmaklarıyla en az üç parmak miktarı meshetmedir. Çünkü meshetme aleti eldir. Mest üzerine mesh etme miktarında böyledir. Kerhî'ye göre, mest üzerine meshin farz olanı ayak parmaklarından üçünün miktarı kadardır. Mesh yerine üç ayak parmağı kadar su isabet ederse, mesh caiz olur. Keza, bir kimse yağmurla ıslanmış bir çayırda yürüse de, meshi caizdir.⁶

2.2.Namazda Setri Avret

Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşe göre, namazda örtülmesi gereken azaların dörtte biri açılırsa namaz bozulur. Ancak Kerhî, hafif ve galiz avret arasında fark olduğunu belirterek, ön ve arka avret yerleri ile ilgili olarak, "Bu iki uzuvda çokluk ölçüsü dörtte birden öte dirhem miktarıdır. Çünkü bunlar, ağır avret yerleridir. Böyle olunca, onlar ağır pislîğe kıyas edilirler" diyerek galiz avret

⁵ Apaydın, "Kerhî", 286; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Alimleri (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013)*, 40.

⁶ Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Daru'l-Marife, 1993), 1:64, 100; Ebu Bekir b. Mes'ud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi fî Tertîbüş'-Şerâi'* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 1:12; Ebu'l-Hasan Burhannedin el-Merğînânî, *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyetü'l-Mübtedi* (Beyrut: Daru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 1:31; Mahmud b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1937), 1:24.

için namazı bozacak miktarın dirhem kadar olduğunu ifade etmektedir.⁷

2.3.Namazda Kıraat

Hanefî mezhebinde öğle ve ikindi namazlarında kıraatin ölçüsü namaz kılan kimsenin kendisine işittirecek veya kulağı ona yakın olan kimsenin işteceği şekilde harflerin telaffuz edilmesidir. Kerhî ise, “namazda sesli okumanın en aşağısı, kişinin sesini kendine duyurmasıdır. Gizli okumanın en aşağısı da harflerin, mahreçlerinden düzgün çıkmasıdır. Çünkü okumak kulağın değil, dilin işidir diyerek” sessiz namazlarda, kulağımızı yaklaştırdığımızda kişinin sesinin duyulmasının şart olmayıp tashihu'l-hurûf'un yeterli olduğunu ifade etmektedir.⁸

2.4.Namazda Niyet

Hanefilere göre, namaza başlarken niyetin tekbirden sonra bırakılması caiz değildir. Ancak Kerhî'ye göre niyetin tekbirden sonra bırakılması caizdir.⁹

2.5.Namazda Teşehhüd ve Tahiyyat

Hanefî mezhebinde üç ve dört rekatlı namazların ikinci rekatının sonunda oturmak ve tahiyyat okumak vacip kabul edilmiştir. Bunun unutulması durumunda da sehiv secdesi yapılır. Ancak Kerhî'ye göre üç ve dört rekatlı namazlardaki ilk tahiyyat için oturmak sünnettir.¹⁰

2.6.Hz. Peygamber'e Salavat Getirmek

Hanefî mezhebine göre namaz dışında Hz. Peygamber'in adı anıldığında salavat getirilmesi müstehaptır. Kerhî'ye göre, namaz dışında her akıllı ve ergenlik yaşına giren kimsenin ömründe bir

⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:197; Ebu Bekir Alaüddin es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-Fukahâ* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 1:64; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:80.

⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:17; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:162; Merğînâni, *el-Hidâye*, 1:55.

⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:10; Semerkindî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:126; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:129.

¹⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:223-224; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1:53.

defa Hz. Peygamber'e salavat getirmesi vaciptir.¹¹

2.7.Yatsı Namazının Geciktirilmesi

Hanefilere göre, kışın yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmek müstehaptır. Gece yarısına kadar geciktirmek de caizdir. Gece yarısından sonraya bırakmak ise mekruhtur. Şafii'ye göre yatsı namazını güneş battıktan sonra ufuktaki kızılık kaybolur kaybolmaz kılmak müstehaptır.¹² Kerhî'de Şafii'nin görüşüne benzer şekilde, kışın yatsı namazının, gecenin üçte birine kadar geciktirilmesinin caiz olmadığını söylemiştir.¹³

2.8.Secde Ayetleri

Hanefilere göre, secde ayetlerinin sayısı on dördtür. Bu ayetlerin bulunduğu süreler şunlardır: Arâf, Ra'd, Nahl, İsrâ', Meryem, Hâc, Furkân, Neml, Secde, Sa'd, Fussilet, Necm, İnşikâk ve Alak sureleridir. Kerhî'ye göre de secde ayetlerinin sayısı on biridir. Bu ayetlerin bulunduğu süreler de şunlardır: Arâf, Ra'd, Nahl, İsrâ', Meryem, Hâc, Furkân, Neml, Secde, Fussilet, Necm, surelerindeki ayetlerdir. Kerhî, Sa'd suresindeki secde ayetinin şükür secdesi olduğunu, mufassal sure olan İnşikâk ve Alak surelerindeki ayetlerin de secde ayeti olmadığını ifade etmektedir.¹⁴

2.9.Zekatın Hemen Ödenmesi

Hanefi mezhebine göre zekatın sene sonunda hemen ödenme mecburiyeti olmayıp ödemesinin geciktirilmesi caizdir. Ancak İmam Muhammed'in, zekatta yoksulların hakkı olduğunu, zekatı geciktirmenin onlara zarar verdiğini, bu nedenle mazeretsiz olarak zekatı geciktirmenin caiz olmadığını ve zekatını geciktirenlerin şahitliğinin kabul edilmeyeceğini söylediği nakledilir. Bu görüşe katılan Ebu'l-Hasan el-Kerhî'de, zekâtın sene sonunda hemen ödenmesi gerektiğini, zekat kendisine farz olunca ödemeyip geciktirenlerin günahkar

¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:30; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:213; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:53.

¹² Serahsî, *el-Mebsût*, 1:147-148; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 1:40.

¹³ Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:103.

¹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 2:6-7.

olacağını söylemektedir.¹⁵

2.10.Zekat Verilecek Malın Zayi Olması

Hanefî mezhebine göre, üzerinden bir yıl geçtikten sonra nisaba ulaşan mal zayi olsa zekat düşer. Çünkü zekâtın mahalli nisaptır. Bir şeyin mahalli yok olunca, kendisi de yok olmaktadır. Ancak Kerhî'ye göre, zekât toplama memurunun talebinden ve mal sahibinin vermemesinden sonra mal telef olursa, o zaman mal sahibi telef olmuş malın zekâtını tazmin etmekle mükellef olur. Çünkü o mal emanet gibidir. Ödenmesi talep edildikten sonra verilmemiş ve telef olmuşsa, tazmin etmekle mükellef olur.¹⁶

2.11.Oruca Niyet

Hanefî mezhebine göre, Ramazan orucu ve günü belirlenmiş adak orucuna gecenin başlangıcından ertesi günün yarısına kadar niyet edilebilir. Oruçta niyet şarttır. Ancak niyet, kişinin oruç tuttuğunu kalbi ile bilmesidir. Niyetin dil ile söylenmesi şart değildir. İmam Züfer ise, sağlıklı ve mukim kimse için Ramazan orucunda niyetin şart olmadığını, Ramazan ayının zaten farz orucun zamanı olarak belirlendiğini belirtir. Kerhî'ye göre, Ramazan orucunu tutan kimseye bir niyetin yeterlidir. Zira bir aylık Ramazan orucu bütün olarak bir ibadettir. Çünkü bir aylık orucun sebebi birdir. Bu sebep de ayın bir cüzünde hazır bulunmaktır. Namazın rek'atları onun birer parçası olduğu gibi, Ramazan ayının günleri de onun birer parçasıdır.¹⁷

2.12.Abdestsiz Yapılan Umre Tavafının Durumu

Hanefî mezhebinde abdestsiz ve abdestli yapılan iki tavafta, birinci tavafın mı, yoksa ikinci tavafın mı muteber olacağı hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mezhepte geçerli sayılan

¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 2:169; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:263; Kâsânî, *Bedâi'*, 2:3; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1:99.

¹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 2:174; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:307; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1:102.

¹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 3:60; Kâsânî, *Bedâi'*, 2:85; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1:126.

görüşe göre geçerli sayılacak tavaf ikinci tavaftır. Çünkü birinci tavaf ikinci tavafla kaldırılmıştır. Ancak bu konuda Kerhî, “geçerli sayılacak olan birinci tavaftır. İkinci tavaf, birincisini telafi etmek içindir” demiştir. Zira ona göre, geçerli sayılan tavaf, kendisiyle ihramdan tam anlamıyla çıkılan tavaftır. İhramdan tam olarak çıkma, birinci tavafla olmuştur. Öyleyse geçerli sayılan tavaf budur.¹⁸

2.13.Nikah İzni İstenen Kızın Susması

Hanefî mezhebine göre, ister baba olsun ister yabancı kişi olsun, nikahını kıymak üzere kızdan izin istenmesi durumunda kız susarsa izin verilmiş anlamına gelmektedir. Ancak Kerhî'ye göre bu durum sadece baba ve diğer yakın veliler için geçerlidir. Yabancı bir kişinin nikah için izin istemesi durumunda kız susarsa, onun bu hareketini önemsemediğine yorumlanacağından, kızın evlendirilmesi caiz değildir.¹⁹

2.14.Nikahta Kefâet

Hanefilerde nikahlanan erkek ve kızın birbirine denk olması yani “kefâet” nikâhın bir lüzum şartıdır. Ancak Kerhî'ye göre, nikâhta kefaet şart değildir. Kerhî, “esasında nikahta denkliğin hiç dikkate alınmaması gerekir, çünkü nikahtan daha önemli olan kan dökme ve cezasında denklik aranmıyorsa nikahta da aranmaması daha önceliklidir” der.²⁰

2.15.İcare Lafzıyla Nikah Akdi

Hanefilere göre, icare lafzı süreli bir akdi ifade ettiğinden, icare lafzıyla süresiz olan nikah akdi kıyılmaz. Fakat Kerhî, icare sözcüğü ile nikah akdinin kıyılabileceğini söylemiştir. Zira ona göre, nikah akdiyle elde edilen şey, her ne kadar ayn hükmünde kabul edilmişse de gerçekte "yararlanma" olduğundan icare sözcüğü ile

¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 4:39.

¹⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5:4.

²⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 5:24; Kâsânî, *Bedâi'*, 2:317; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3:101; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 2:72-258.

nikah akdi geçerlidir.²¹

2.16.Müt'a ve Mehir

Hanefî mezhebine göre mehir belirlenmeksizin yapılan akitten sonra kocası tarafından cinsel ilişki olmaksızın boşanan kadınlar için müt'a²² farzdır.²³ Müt'a da kocanın durumu dikkate alınır. Çünkü ayette; "Zengin olan durumuna göre, fakir olan da durumuna göre vermelidir"²⁴ buyrulmuştur. Kerhî ise: "Bu, müstehap olan müt'a dır. Farz olan müt'a da ise kadının durumu dikkate alınır. Çünkü müt'a mehri mislin yerinedir. Mehri misilde de kadının durumu dikkate alınır. Öyleyse aynı şekilde müt'a da da onun durumu dikkate alınır" demiştir.²⁵

2.17.Sarhoşun Boşaması

Hanefî mezhebine göre, mübah bir şey yemesinden veya içmesinden dolayı sarhoş olan bir kimsenin talâkı muteber değildir. Fakat kullanımı dinen yasak olan bir şeyi bile bile yemesinden veya içmesinden dolayı sarhoş olan kimsenin sarhoşluk halindeki talâkı muteberdir. Hanefilerden İmam Züfer, Kerhî ve Tahâvî ise sarhoşun boşamasının geçerli olmadığı görüşündedirler. Kerhî, Osman el-Betti'den gelen rivayete dayanarak sarhoşun boşamasının geçerli olmadığını belirtmiştir. Çünkü Kerhî'ye göre, sarhoşun boşama fiilinde geçerli bir kastı yoktur. Boşamanın gerçekleşmesi için ise geçerli bir kasıt bulunmalıdır. Bu görüşü tercih edenlere göre, bir kimsenin uyku veren benç otunu içmekten dolayı sarhoş olduğunda boşaması geçerli olmuyorsa, şarap içmekten dolayı sarhoş olmasında da hüküm aynıdır. Diğer yandan sarhoşun gafleti, uyuyan kim-

²¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5:61; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 2:119; Kâsânî, *Bedâi'*, 2:230; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3:83.

²² Mehir belirlenmeden nikahlanan bir kadının zifaktan ve halvetten önce boşanması durumunda, boşayan kocanın vereceği bir takım elbise gibi verilen maddi desteğe denilir. (Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:199; İbrahim Kafi Dönmez, "Müt'a", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32:174-180.)

²³ Serahsî, *el-Mebsût*, 6:61.

²⁴ Bakara 2:236.

²⁵ Serahsî, *el-Mebsût* 6:63; Kâsânî, *Bedâi'*, 2:297; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:199.

senin gafletinden daha çoktur. Zira uyuyan kimse uyandırıldığında kendine gelir. Sarhoş ise kendine gelmez. Uyuyan kimsenin boşaması gerçekleşmediğine göre sarhoşun boşamasının gerçekleşmesi daha da önceliklidir. Ayrıca alimlerin ittifakıyla sarhoş, küfür sözünü söylemekle dinden çıkmış olmaz. Öyleyse eşiyile arasında ayrılık da gerçekleşmez.²⁶

2.18.Talakta İstisna

Hanefî'lere göre kişi karısını boşar ve arkasına duyulmayacak şekilde *inşallah* eklerse, talak oluşur ve istisna geçersiz olur. Kerhî ise, aksi kanaattedir. Ona göre, duyulabilme, istisnanın geçerli olması için gerekli şartlardan değildir.²⁷

2.19.Zıhar Keffareti Olarak Mürted Köle Azadı

Hanefî mezhebine göre, zıhar keffareti için köle azadı olarak mürted olan erkek kölenin azad edilmesi geçerli değildir. Çünkü mürted erkek ölüme yaklaşmıştır. Ancak Kerhî'ye göre, zıhar keffareti olarak öldürülmesi helal olan yani mürdet bir kölenin azad edilmesi geçerlidir. Çünkü özgür kılma gerçekleşmiştir. Üzerinde bulunan hak, kendisiyle keffaretin yerine getirilmesine engel değildir.²⁸

2.20.Muhsanlığın Düşmesi

Hanefî mezhebinde esas olan görüşe göre, süt kız kardeş gibi evlenmesi kesinlikle haram olan birisiyse fasit nikahla zifafa girilmesi onun muhsanlığını düşürür. Ancak Kerhî ise, bu durumda fasit evlilik söz konusu olduğundan bununla muhsanlığın düşmeyeceğini söylemiştir.²⁹ Buradaki muhsanlığın düşmesinden kasıt, kadının iffetli olma halinin devam edip etmemesidir. Şayet iffetli

²⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 6:176; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:224; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3:124; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 2:193-102.

²⁷ Kâsânî, *Bedâi'*, 3:154; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:234; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3:142.

²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 7:19.

²⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 9:116; Kâsânî, *Bedâi'*, 7:41.

olma hali devam ediyorsa, zina iftirası atan kişiye iftira cezası (kazf) uygulanır. Eğer iffetli olma hali devam etmiyorsa zina iftirası atan kişiye iftira cezası uygulanmaz.

2.21.Kadına Yol Kesme Cezasının Uygulanmaması

Hanefî mezhebine göre, yol kesip adam öldürenlere ölüm cezası uygulanır. Yol kesenlerin içlerinde kadın olması durumunda da aynı hüküm onlarada uygulanır. Çünkü erkekler ve kadınlar diğer had cezalarında olduğu gibi yol kesme cezasında da birdirler. Ancak Kerhî, yol kesme cezasının kadınlara gerekmeyeceğini belirterek şöyle der, “Yol kesme cezasının nedeni, savaşmak ve yolun onlar tarafından kesilmiş olmasıdır. Kadın ise yaratılıştan, çocuk gibi, savaşçı değildir. Zira savaş sonunda hak edilen ganimet payı konusunda da kadın ve erkek bir tutulmaz. Bu sebeple savaşmaktan dolayı hak edilen cezada da böyle olmalıdır.”³⁰

2.22.Peygamber Yakınlarının Ganimet Payı

Hanefî mezhebine göre, Hz. Peygamber yakınlarının ganimetten aldıkları pay, Hz. Peygamber’in vefatı ile kalkmıştır. Kerhî ise, Hz. Peygamber’in vefatı ile birlikte, zengin olan yakınlarının payının kalktığını, yoksul olan yakınlarının payının devam ettiğini söylemektedir.³¹

2.23.Gasp Edilen Ağaç İle Yapılan Bina

Hanefilere göre bir kimse ağaç veya kereste gasbederek kendi binasına koysa veya kiremit gasbederek binasına koysa yahut da kireç ile binasını yapsa bütün bunlarda gasbettiği şeyin değerini ödemesi gerekir. Mal sahibi binayı yıktırma hakkına sahip değildir.³² Kerhî’ye göre, bina gasp edilen ağacın üzerine yapılırsa başkasının malına tecavüz etmiş olacağından bina, ağacın geri verilmesi

³⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 9:197.

³¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 10:9; Merğînânî, *el-Hidâye*, 2-391.

³² Serahsî, *el-Mebsût*, 11:93.

için yıkılır. Zira burada ağaç bir açıdan bu binanın temeli gibidir.³³

2.24.Tartılan Malların Gasbı

Hanefilere göre, bir kimse başkasının demirini gasbederek bundan kapı yapsa onun misli olan demiri öder. Bu mümkün olmazsa demirin değerini öder. Çünkü gasbeden onu bulunduğu durumdan başka bir duruma getirerek onu itlaf etmiştir. Yeni meydana gelen mamul; malzemenin şekil, anlam, isim, hüküm ve maksat bakımından değişikliğe uğraması nedeniyle gasbedenin fiili ile meydana gelmiştir. Bundan dolayı mal sahibinin ortaya çıkan yeni mamulde hakkı kalmaz. Kerhî ise bu konuda: "Bu, meydana gelen ürün tartı ile satılmıyorsa böyledir. Ama tartı ile satılıyorsa, mal sahibi dilerse ortaya çıkan yeni ürünü alma hakkına sahip olmalıdır" demiştir.³⁴ Zira Ebu Hanife'de malı gasbedilen kişinin gümüşten yapılan şeyleri geri alabileceğini, gasbedene de hiçbir şey ödemesi gerekmediğini söylemiştir. Çünkü ona göre, gümüşten yapılan şey de bizzat gümüşün kendisidir. Bu, tartılarak satılan şeylerden olmaya devam eder. Demir ve tunç ise böyle değildir.³⁵

2.25.Malın Korunduğu Yer (Hırz)

Bir malın saklanacağı mahal anlamına gelen hırzın saklanacak eşyanın çeşidine göre değişip değişmeyeceği Hanefî fakihleri arasında ihtilafa sebep olmuştur. Mesela, zahirenin saklanıp korunacağı yerde mücevher saklanıp korunabilir mi? Bu meselede Hanefî mezheb imamlarının kabul ettiği geçerli görüşe göre, örfе göre mallar nerede nasıl saklanıp korunması gerekiyorsa o halde saklanması gerekir. Bu konuda örf geçerlidir. Ancak Kerhî ise bazı Hanefî imamlarından nakille, bir mal için saklanıp korunacak mahal olan bir yerin bütün çeşit mallar için de saklanıp korunacak bir yer özelliği taşıdığını belirtmektedir.³⁶

³³ Serahsî, *el-Mebsût*, 11:94; Merğînânî, *el-Hidâye*, 4:300.

³⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 11:100.

³⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 11:101.

³⁶ Kâsânî, *Bedâi'*, 7:76; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 3:261-725.

2.26.Hırsızlıkta Tanıkların Çelişmesi

Hırsızlıkta, iki kişi, birinin bir sığır çaldığına tanıklık etse, ancak renginde ifadeleri birbirine tutmayıp, biri "siyah", diğeri "beyaz" dese Ebu Hanîfe'ye göre, tanıklıkları kabul edilir. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre kabul edilmez. Kerhî ise, "sarı ve kırmızı gibi birbirine benzeyen renklerde, ifadeler birbirini tutmazsa tanıklıkların kabul edileceğini, siyah ve beyaz gibi birbirine benzemeyen renklerde ise tanıklıkların kabul edilmeyeceğini söylemiştir.³⁷

2.27.Sâbi'lerin Kestiğinin Yenmesi

Sâbi'lerin kestiği hayvan Ebu Hanîfe'ye göre helaldir ama mekruhtur. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre helal değildir. Mezhepte tercih edilen görüş ise, İmameynin görüşü olmuştur. Kerhî de, Sâbi'ler arasında İsa (a.s)'nın peygamberliğini kabul eden ve Zebur okuyan Hıristiyanlardan bir grup olduğunu bunların kestiklerinin helal olduğunu söylemiştir. Ancak yine onlar arasında peygamberliği ve kitapları kökten inkar edip güneşe tapanlar olduğunu, bunlarında putperestler gibi olup kestiklerinin helal olmayacağını ifade etmiştir.³⁸

2.28.Şuf'a Hakkının Düşmesi

Hanefî mezhebine göre, şuf'a sahibi satım akdinden haberdar olduktan hemen sonra hak isteminde bulunmayıp susarsa, şuf'a hakkı geçersiz olur. Ancak Kerhî'ye göre, şuf'a sahibi satım akdinden haberdar olur ve bulunduğu yerde hak talebinde bulunmazsa artık şuf'a hakkı olmaz. Yani şuf'a hakkı istemi, şuf'a sahibinin malın satıldığından haberdar olduğu meclis ile sınırlıdır.³⁹ Kerhî, şuf'a sahibine meclis boyunca istekte bulunma hakkı tanımaktadır. Çünkü onun düşünmeye, görüş sahibi olmaya ihtiyacı vardır. Dolayısıyla onun durumu mecliste bulunduğu sürece meclis muhayyer-

³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 9:162.

³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 11:247.

³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 14:116.

liğine sahip olan kişinin durumu gibi kabul edilmektedir.⁴⁰

2.29.Faizin İleti

Hanefî mezhebine göre, faizin illeti “cinsle beraber vezn ve keyl”, yani ölçü veya tartı birliği ile cins birliğidir. Ancak Kerhî'den gelen bir görüşe göre Kerhî, faizin illetinin cins birliği ile miktardaki fazlalık olduğunu söylemiştir.⁴¹

2.30.Ariyet

Hanefî mezhebine göre ariyet, bir malın menfaatinin temlikidir. Fakat Kerhî'ye göre ariyet, malın menfaatinin mülk edinilmesi değil, ariyetin menfaatinden yararlanmanın mübah kılınmasıdır. Zira, kendisine ariyet verilen kişi o malı başkasına kiraya veremez. Eğer kişi, ariyet aldığı malın menfaatlerine sahip olsaydı, onu kiraya verme hakkına da sahip olurdu. Bu nedenle ariyet malın menfaatinin mübah kılınmasıdır.⁴²

2.31.Paraların Kiralanması

Hanefî mezhebine göre, bir kimse, çalıştırmak üzere aylığı bir dirheme bin dirhem para kiralasa bu geçersiz bir akit olur. Çünkü bu mallardan yararlanmak ancak bunları tüketmekle mümkündür. Oysa kira sözleşmesi ile malın tüketim hakkı elde edilemez. Ancak, bir kimse belirli bir ücret karşılığında sabahtan akşama kadar, tartma işleminde kullanmak üzere bin dirhem kiralasa bu akit geçerli olur. Aynı şekilde sabahtan akşama kadar ölçekleri ayarlama da kullanmak üzere belirli bir miktar buğday kiralasa bu akit de geçerli olur. Çünkü burada tüketmeksizin dinarların ayından faydalanma vardır. Kerhî ise, bunun caiz olmadığını belirtmektedir. Çünkü Kerhî'ye göre dinar ve dirhem gibi mallardan bu tarzda yararlanmak amaçlanmaz. Paralardan amaçlanan yarar için onları

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 14:117; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 3:52; Merğînânî, *el-Hidâye*, 4:310.

⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 12:113.

⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, 11:33; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 3:177; Merğînânî, *el-Hidâye*, 3:218; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3:55; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 4:144-259

kiralamak geçerli olmayınca, onlardan amaçlanmayan bir yarar için kiralamak da öncelikle geçerli değildir.⁴³

2.32. Teâtî

Hanefî mezhebinde, hem kıymetli ve değerli malların (eşyayı nefise) hem de ucuz ve değeri düşük (eşyayı hasise) malların teâtî ile alım satımı caizdir. Fakat Kerhîye göre, değerli ve kıymetli mal olan eşyayı nefise'nin teâtî alım satımı mün'akit olmaz.⁴⁴

2.33. Kemiksiz Etin Selem Akdiyle Satışı

Ebu Hanîfe'ye göre, taneleri, özellikleri arasında farklılık olacağından anlaşmazlığa yol açacağı için hayvanlarda ve etlerde selem akdi yapmak caiz değildir. Ancak Kerhî'ye göre, özellikleri aynı olacağından ve tartışmaya sebebiyet vermeyeceğinden kemiksiz ette selem akdi yapmak caizdir.⁴⁵

3. Kerhî'nin Hanefî Mezhebine Muvâfık Olan Görüşleri

Kerhî, kendisinden sonraki Hanefî hukukçularının görüşlerine atıf yaptığı ve Hanefî mezhebinin sistemleşmesinde önemli katkıları olan bir hukukçu olarak mezhebinin bazı görüşlerine muhalefet ettiği görülse de esasa itibariyle ya mezhep görüşlerinin yerleşmesine katkı sağlamak için izahatlarda bulunmakta ya da mezhep imamların görüşlerinden tercihlerde bulunarak görüşlerini ifade etmektedir. Kerhî'nin bazı görüşlerinin zamanla mezhebin yerleşik görüşü haline geldiği de görülmektedir. Bu bağlamda Kerhî'nin, Serahsî'nin el-Mebsût eserinde yer alan görüşlerinden bazıları şunlardır:

3.1. Artık Sular

Ebu Hanife ile İmam Muhammed "Kedinin yalamış olduğu

⁴³ Serahsî, *el-Mebsût*, 16:31.

⁴⁴ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 2:4; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 6:14-87.

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâi'*, 5:210; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 2:37.

kap bir defa yıkanır"⁴⁶ hadisine dayanarak, kedinin artığının mekruh olduğunu söylemişlerdir. İmam Ebu Yusuf ise, Hz. Aişe'nin "Nebi (a.s) su dolu bir kabı içmesi için eğip kediye yaklaşıyor, sonra da kalan suyla kendisi abdest alıyordu"⁴⁷ rivayetini esas alarak kedinin artığının mekruh olmadığını söylemektedir. Kerhî de, kedinin leş yemesi sebebiyle ağzının genellikle pislikle bulaşık olduğundan artığının mekruh olduğunu belirtmektedir.⁴⁸

Eşek ve katırın artığı hususunda ise, Hanefi mezhebinin Zahiru'r-Rivaye'deki görüşü, şüpheli yaklaşmak yönünde iken, Kerhî'nin bunları necis gördüğü nakledilmektedir.⁴⁹

3.2. Abdestin Bozulması

Hanefi mezhebinde, "Şeytan sizden birine gelip, kalçaları arasına üfürür ve ona "abdestin bozuldu", "abdestin bozuldu" der. Sakın ola sizden birisi bir ses işitmedikçe ya da bir koku duymadıkça namazından ayrılmasın"⁵⁰ hadisine dayanarak erkek olsun kadın olsun, kişinin makatından çıkan yelin abdesti bozduğu ancak önden çıkan yelin abdesti bozmadığı, çünkü bunun bir titreşim olduğu, titreşimin abdesti bozmayacağı kabul edilmiştir. İmam Muhammed'in ise, önden gelen yelin abdesti bozduğunu kabul ettiği, Kerhî'nin de bu görüşe katıldığı nakledilmiştir. Fakat Kerhî'nin kadının önünden çıkan yelin abdesti bozmayacağını söylediği belirtilmektedir.⁵¹

3.3. Mest Üzerine Meshetmek

Hanefi mezhebi, Hz. Peygamber'den gelen, hem sözlü hem de

⁴⁶ Tirmizi, Taharet 68; Darakutni, Sünen, 1:64; Nisâburî, Müstedrek, 1:264; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, 1:247.

⁴⁷ Ebu Dâvud, Taharet 38; İbn Mace, Taharet 32; Darakutni, Sünen, 1:69, 70; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, 1:246.

⁴⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:51; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:65.

⁴⁹ Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:54.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11:330; Nisâburî, Müstedrek, 1:470; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, 11:254.

⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:83; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:18; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:25.

fiili rivayetlerin⁵² çok yaygın olması nedeniyle mestler üzerine mes-
hetmenin caiz olduğunu söylerler.⁵³ Bu konu Hz. Ali'ye sorulduğun-
da, "Resulüllah (a.s)'ı mestleri üzerine meshederken gördüm" demiş-
tir.⁵⁴ Bir başka rivayette de, Hz. Peygamber'in, "Mukim bir kimse bir
gün bir gece, yolcu üç gün üç gece mesheder."⁵⁵ buyurduğunu duy-
dum, demiştir. Kerhî'nin de, konu hakkında tevatür derecesinde
çok sayıda hadis olması nedeniyle, mest üzerine mesh yapılamaya-
cağı görüşünde olanların küfre düşmesinden korkarım, dediği nak-
ledilmiştir.⁵⁶

3.4.Farzı Kaçırılmamak İçin Nafile Namazların Terki

Hanefî mezhebine göre, vaktin geçmesi korkusu yoksa
farzdan önce nafile kılınır, şayet vaktin çıkması tehlikesi varsa
doğrudan farz namaz kılınır. Kerhî de, bir kimse cemaati kaçı-
racağı zaman öğlenin ilk dört rekat sünnetini terk edebilir,
çünkü İmam Muhammed bunda bir sakınca görmemektedir,
der. Nafile namazlar, farz namazların eksikliklerini telafi et-
mek için meşru kılınmıştır. Ancak, cemaati kaçırın kimsenin,
kılacağı namazın eksiklerini telafi etme ihtiyacı daha çok ol-
duğundan, cemaale farz namaz kaçmasındansa nafilenin ter-
kedilebileceği belirtilmektedir.⁵⁷

3.5.Cemaatle Namaz

Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşe göre cemaatle
namaz kılmanın hükmü sünneti müekked olmasıdır.⁵⁸ Ancak

⁵² Ebu Dâvud, Taharet, 59; Nesâî, Taharet 97; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV:246,
363; Nisâburî, Müstedrek, 1:276.

⁵³ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:97.

⁵⁴ Müslim, Taharet 276; İbn Mace, Taharet 86; Nesâî, Taharet 99; Ahmed b. Han-
bel, Müsned, 1:96.

⁵⁵ Tirmizi, Taharet 71; Nesâî, Taharet 99; İbn Mace, Taharet 86; Beyhakî, es-
Sünenü'l-Kübra, 1:272.

⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:98.

⁵⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:167.

⁵⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:167; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1:57.

bu konuda Hanefî fukahası arasında iki farklı görüş ileri sürülmüştür. Bir kısım Hanefî fukahası, “*Namazı kılın, zekatı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.*” (Bakara, 2/43) ayet ile “*İstedim ki; bir adama emir vereyim de, insanlara namaz kıldırısın. Sonra (o namaz kıldırılmakta iken) ben cemaatten geri duran grubun üzerine hemen gidip üzerlerine evlerini ateşe verip yakayım.*”⁵⁹ hadisini delil getirerek cemaatle namaz kılmanın vacip olduğunu söylemişlerdir. Kerhî ise, “*Cemaatle namaz kılmak, tek başına kılınan namazdan 27 derece daha faziletlidir*”⁶⁰ hadisinden hareketle cemaatle namaz kılmanın sünnet olduğunu söylemiştir.⁶¹

3.6. Sehiv Secdesi

Hz. Peygamber’in “Her yanılmada, selam verdikten sonra iki secde vardır”⁶² hadisine doğrultusunda, Hanefî mezhebi namazda yanılma olduğunda sehiv secdesi yapılmasının meşru olduğunu söylemektedir. Kerhî’de İmam Muhammed’in, “İmam yanılırsa ona uymuş olan cemaatin secde etmesi vacip olur” sözünden hareketle sehiv secdesinin vacip olduğunu, zira yanılma secdesinden maksadın ibadetteki eksikliği tamamlamak olduğunu, dolayısıyla da sehiv secdesinin hacdaki ceza kurbanı gibi vacip olduğunu, belirtir. Kerhî’ye göre ibadetin, eksiksiz şekilde yapılması vaciptir. Eksiksiz olma ise, ancak eksikliğin giderilmesiyle olmaktadır. Kudurî, Hanefî alimlerinin çoğunluğuna göre sehiv secdesinin sünnet olduğunu belirtmiştir. Ancak, Hanefî mezhebinde kabul edilen görüş sehiv

⁵⁹ Buhârî, Ezân 29; Müslim, Mesâcid, 42; Ebu Dâvud, Salât, 47; Tirmizî, Salât, 162; Nesâî, İmâmet, 49.

⁶⁰ Buhârî, Ezân 30, Müslim, Mesâcid, 42.

⁶¹ Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:227; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:155.

⁶² Ebu Dâvud, Salât 194; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5: 280; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübra*, 11:337.

secdesinin vacip olduğudur.⁶³

3.7.Rüku ve Secde Aralarında Durmak

Hanefilerden İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre rükûdan ayağa kalkmak ile iki secde arasındaki oturuş sünnettir. Ancak Kerhî, rükudan ayağa kalkmanın ve iki secde arasında oturmanın vacib olduğunu, hatta kişi sehven yapmasa ona sehiv secdesi lâzım geldiğini söylemiştir. Kerhî'nin bu görüşü Hanefi mezhebinin geçerli görüşü haline gelmiştir.⁶⁴

3.8.Ölü Olarak Doğan Çocuğun Cenazesi

Hanefi mezhebine göre ses duyulmayıp ölü doğan çocuğun cenaze namazı kılınmaz ve bir beze sarılarak gömülür. Ebu'l-Hasan el-Kerhî, İmam Muhammed'in, "Ölü doğan çocuğun cenazesi yıkanmaz, isim verilmez ve cenaze namazı da kılınmaz" sözünden hareketle, ölü doğan çocuğun yıkanmayacağını ve cenaze namazının kılınmayacağını çünkü onun cüz (parça) hükmünde olduğunu ifade etmektedir.⁶⁵

3.9.Alacakların Zekat Durumu

Ebu Hanife'ye göre alacaklar, kuvvetli, orta ve zayıf olmak üzere üç derecelidir. Ebu Hanife'den aktarılan bir rivayette, kuvvetli alacağa zekat tahakkuk edeceği, orta ve zayıf alacağa ise tahsil edilmedikçe zekat tahakkuk etmeyeceği belirtilmiştir. Kerhî'de Ebu Hanifenin bu görüşünü tercih ederek nakletmiştir. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise alacakların hepsinin eşit olduğunu, tahsil edilmedikçe zekat gerekmeyeceğini söylemektedirler.⁶⁶

Ayrıca Kerhî, aslı mal olmadığından eski elbiseler ve iş elbiselerinin alacak bedellerinin de zekata tabi olmadığını da ifade etmek-

⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, 1:218; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1: 209; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:163

⁶⁴ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1:51.

⁶⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 2:57; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:302; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1:95.

⁶⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 2:195.

tedir.⁶⁷

3.10.Fitre Miktarı

Hanefiler, "Küçük büyük her hür ve köle için, yarım sa' buğday yahut bir sa' kuru hurmayı ya da bir sa' arpayı (fitre) veriniz."⁶⁸ Hadisinden hareketle fitrenin ödeme miktarının buğdaydan yarım sa' olduğunu, İmam Şafii ise bir sa' olduğunu söylemiştir. Kerhî, fitre miktarının buğdayda yarım sa' olduğuna vurgu yaparak, "Buğdaydan fitrenin sa' olarak takdir edilmesi, Ebü Bekir, Ömer, Ali ve sahabe'den bir grubun görüşüdür. Bu zatların hiçbirinden, buğdaydan yarım sa'ın caiz olmayacağı görüşü nakledilmemiştir" der.⁶⁹

2.11.Haccın Hemen Yapılması

Hanefî mezhebine göre hac ömürde bir defa şartları sağlayan kişi için farzdır. Ancak haccın kişiye farz olur olmaz hemen yerine getirilmesinin vacip olup olmadığı hususunda Hanefî imamları arasında ihtilaf bulunmaktadır. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf, üzerine hac farz olan kişinin geciktirmeden haccını yapmasının vacip olduğunu söylemişlerdir. Kerhî'de bu görüşe katılarak haccın geciktirilmeden yapılmasının vacip olduğunu aksi halde kişinin günahkar olacağını ifade etmiştir. Fakat İmam Muhammed, haccın mutlak vakitle farz kılındığını belirterek, haccın hemen yapılmasının vacip olmadığını söyler. Zira Hz. Peygamber Mekke'yi hicri sekizinci yılda fethetmiştir ama hicri onuncu yılda hac yapmıştır. Şayet haccın hemen yapılması vacip olsaydı Hz. Peygamber geciktirmezdi. Ayrıca hac ömrün farzıdır. Bütün ömür haccın yapılmasının vaktidir.⁷⁰

3.12.Hayızlı Kadının Kur'an Okuması

Hanefilere göre, hayızlı kadın Kur'an okuyamaz. Bu konuda İbn Ömer'in rivayet ettiği "Hz. Peygamber hayızlı kadını ve cünüp

⁶⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 2:196.

⁶⁸ Buhari, *Zekat*, 76; Müslim, *Zekat*, 14; Ebu Dâvud, *Zekat* 20; Nesâî, *Zekat*, 35.

⁶⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 3:113.

⁷⁰ Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:380; Kâsânî, *Bedâi'*, 2:119.

kimseyi Kur'an okumaktan nehyederdi"⁷¹ hadis bunun delili olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde Kerhî de hayızlı kadının "Kur'an okumak kastıyla tam bir ayet okuyamayacağı gibi, ayetin bir parçasını da okuyamaz. Çünkü her ikisi de Kur'an'dır" demiştir.⁷²

3.13.Kızın Evlenme Yetkisi

Hanefî mezhebi, "Bekar kadın kendisini evlendirme konusunda velisinden daha fazla hak sahibidir"⁷³ hadisinden hareketle, bekar kadının evlenme yetkisinin velisinden ziyade kendisine ait olduğunu kabul etmiştir. Zira hadiste "bekar kadın" olarak tercüme edilen "eyyim" sözcüğü, bakire olsun, dul olsun kocası bulunmayan kadına denildiği belirtilmektedir. Kerhî'de, "Kadınlardan eyyim (bekar) olanlar, erkeklerden bekar olanlar gibidir" diyerek bu görüşü tercih ettiğini belirtmektedir.⁷⁴

2.14.Nafakada Kriter

Kadının nafakasını, giyeceğini ve meskenini temin etmek kocasına âittir. Hanefî mezhebine göre, kadına verilmesi vâcib olan nafaka miktarının belirlenmesinde kocanın zenginlik ve yoksulluk durumu göz önünde bulundurulur. Zira ayette "Zengin olan durumuna göre, yoksul da durumuna göre vermelidir" (Bakara, 2/236) buyrulmaktadır. Kerhî de bu görüşe katılarak kadının nafakasının miktarının belirlenmesinde kocanın haline bakılacağını belirtmiştir.⁷⁵

3.15.Aynı Anda Üç Talak

Hanefî âlimleri, bir kerede üç kez boşamayı bid'at saymışlar-

⁷¹ İbn Mace, Taharet 105; Tirmizi, Taharet 98; Dârimi, Taharet 103; Dârakutni, Sünen, 1:117; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübra, 1:89.

⁷² Serahsî, *el-Mebsût*, 3:152; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:203.

⁷³ Müslim, Nikah 66; Ebu Dâvud, Nikah 24; Tirmizi, Nikah 18; Nesâi, Nikah 31; Muvatta, Nikah 2.

⁷⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 5:12.

⁷⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 5:182; Kâsânî, *Bedâi'*, 4:24; Merğînânî, *el-Hidâye*, 2:285; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 4:4.

dır. Çünkü bu konuda sahabe icmaı olduğu gibi Hz. Ali, Hz. Ömer, İbn Mes'ud, İbn Abbas, İbn Ömer de farklı ifadelerle bir defada üç kez boşamayı mekruh görmüşlerdir. Kerhî'de "ilim adamları arasında, üç talakı aynı anda vermenin mekruhluğu konusunda bir ihtilaf olduğunu bilmiyorum. Ancak İbn Sirin'in bir aykırı görüşü vardır. Onun görüşü de delil olamaz" diyerek Hanefi imamlarının görüşüne katıldığını ifade eder.

3.16.Mürtedin Karısının İddeti

Hanefi mezhebinde mürdet olan bir kişi öldüğünde müslüman olan karısı için dört ay on günlük ölüm iddeti beklemesi gerekmeyp üç hayız dönemi iddet bekler. Kerhî'de ölen mürtedin karısının ölüm iddeti değil hayızla iddet beklemesi gerektiğini belirtmektedir.⁷⁶

3.17.Yeminin Bozulması

Hanefilere göre, bir kimse "Menekşe satın almayacağım" diye yemin etse, sonra menekşe yağı satın alsa, yemini bozulur. Çünkü örfen halk arasında, menekşe denildiği zaman, onun yağı kastedilir. Kerhî'ye göre, "Menekşe satın almayacağım" diyenin de yemini bozulur. Çünkü Kufe'lilerin örfünde menekşe sözünden menekşe yaprağı da kastedilmektedir.⁷⁷

3.18.Sütlü Olma Şartıyla Satış

Hanefilere göre, bir koyunun şu kadar süt vermesi koşuluyla satışı fasittir. Zira satışta koşul konulan miktarda sütü meydana getirmek satıcının gücü dahilinde değildir. Miktarı bilmeye de imkan yoktur. Bu nedenle akid fasit olur. Kerhî'de "şart koşulan süt miktarı belirsizdir. Çünkü süt, koyundan ayrı fazla bir maldır. Gelecekte ne kadar süt olacağı bilinemez" diyerek böyle bir şartla satışın fasit olduğunu nakletmektedir.⁷⁸

⁷⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 6:44.

⁷⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 9:28; Kâsânî, *Bedâi'*, 3:82.

⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 13:20.

3.19.Ekmeğin Tartıyla Karz Olarak Verilmesi

Hanefi mezhebinde, Ebu Hanîfe'ye göre ekmeğin ister tartı isterse sayı ile karz olarak verilmesi caiz değildir. Çünkü ekmeğin o zaman misli bir mal değildir. Ebu Yusuf'a göre ekmeğin, adeten tartıldığı için tartılarak karz verilir, sayı ile borç verilemez. Çünkü ekmeğin arasında büyüklük küçüklük bakımından farklılıklar bulunmaktadır. İmam Muhammed ise, insanların ekmeği sayı ile alıp vermeyi adet haline getirdikleri için sayılarak borç verilmesini caiz olup, tartı ile borç verilmesi caiz değildir.⁷⁹ Kerhî'ye göre, ekmeğin tartılarak belirlenmesi, sayısını söyleyerek belirlemekten daha üstündür. Bu nedenle Kerhî, ekmeğin sayıyla ödünç verilmesi caiz olduğuna göre, tartılarak ödünç verilmesinin öncelikle caiz kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁸⁰

3.20.Kiralama Ücretinin Ödenme Şekli

Hanefi mezhebine göre, bir icare akdinde, kiralan malın ücretten belli bir paya sahip bir süre geçtiğinde, kiracının bu miktarda ücreti teslim etmesi gerekir. Kerhî bu süreyi bir gün olarak belirlemiştir. Ücretin tümünü peşin verirse bu da caiz olur. Çünkü o, faziletli bir iş yapmış ve ücreti, ödemesi gerekli olmadan önce ödemiştir. Bu kişi, vadeli olan borcunu peşin ödeyen kişiye benzer. Kiracı peşin olarak verdiği ücretten hiç bir şeyi geri alamaz. Çünkü akdin kurulmasından sonra kiracı, bu ücreti karşı tarafın teslim alması ile devir (temlik) etmiştir. Akit devam ederken bunu geri alamaz.⁸¹

3.21.Vekilin Kabz Hakkı

Hanefi mezhebine göre nikah haricindeki akidlerde başkası için sözleşme yapan, kendisi için sözleşme yapan gibidir. Çünkü onun sözleşme yapması, kendisi için sabit olan asıl yetkiyledir. Ancak vekilin bu yetkiyle kullanımda bulunması, başkasının mülkü

⁷⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 14:31.

⁸⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 14:32; Kâsânî, *Bedâi'*, 5:211.

⁸¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 15:111; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 2:348; Kâsânî, *Bedâi'*, 4:201.

olduğu durumda, mülk sahibinin rızası olmaksızın geçerli değildir. Kerhî'ye göre de, mülkiyeti bir kişiden diğer kişiye geçebilen sözleşmelerde vekil olan kişi, kendisi için sözleşme yapmış gibidir. Ancak nikah gibi mülkiyeti bir kişiden diğer kişiye geçmeyen sözleşmelerde vekil olan kişi ise, sözleşme yapan kişiden farklıdır. Buna göre, alım satım akidlerinde vekil olan kişinin malı teslim alma hakkı vardır, fakat nikahta vekil olan kişinin, sözleşme konusunu (mahall-i akdi) teslim alma hakkı yoktur.⁸²

3.22.Kuyu Açma Hakkı

Hz. Peygamber'den gelen, "Kim bir kuyu açarsa, koyun ve develerine yatak yeri olarak, kuyunun çevresinden kırk zira'ı (arşını) ona aittir"⁸³ rivayeti doğrultusunda, Ebu Hanife'ye göre, buradaki kuyu açma, devletin izniyle kamuya ait arazide olandır. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise Devlet Başkanı'nın izni koşul değildir. Fakat Kerhî de bu konuda "biz, sahipsiz arazi de olmadıkça sırf kuyu kazmakla, hak etmenin gerçekleşmeyeceğinde birleştik" diyerek hak kazanılacak kuyunun sahipsiz arazi olmasını gerekli görmektedir.⁸⁴

3.23.Yaralamada Diyet Miktarı

Hanefilere göre, öldürmenin altındaki yaralamalarda eşitliği sağlamak mümkün olursa kısas gerekir. Eşitlik sağlanamadığı zaman kısas yapılmaz ve bunun yerine genel anlamda diyet, özel anlamda ise "Hükümet-i Adl"⁸⁵ ödenir. Ancak fakihler, Hükümet-i Adl'i bilme konusunda farklı yöntemler ileri sürmüşlerdir. Kerhî, yaralanan kişinin köle kabul edilmesi suretiyle geliştirilen yöntemin doğru olmadığını belirterek doğru olanın, "yaranın, öşrün yirmide birine göre ne oranda olduğuna bakılarak" belirme olduğunu söyler. Çün-

⁸² Serahsî, *el-Mebsût*, 19:34.

⁸³ Dârimi, *Buyu* 82; İbn Mace, *Rehin*, 22.

⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 23:161.

⁸⁵ İslâm ceza hukukunda müessir fiilin mağduruna ödenmek üzere miktarı hâkim tarafından belirlenen tazminat. (Şamil Dağcı, "Hükümet-i Adl", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 28:463-464.)

kü Kerhî'ye göre, yirmide bir diyetin gerekmesi delille sabittir. Hak-
kında delil bulunmayan meseleler de, hakkında delil bulunanlara
kıyaslanır.⁸⁶

3.24.Yerleşim Alanı Dışında Bulunan Cesedin Sorumluluğu

Hanefilere göre, çöl gibi yerleşim alanı dışında bulunan ceset
için herhangi bir yöre halkı doğrudan sorumlu tutulamaz. Kerhî'ye
göre şayet, cesedin bulunduğu yerden, gür sesli birisi bağırdığı za-
man sesi duyulabilecek kadar yakın bir yerde yerleşim birimi varsa
o yerleşim yerindeki halkın o cesetten dolayı sorumluluğu vardır.
Çünkü orası sesin ulaşabileceği en uzak yerdir. Hayvanlarını otlat-
mak için orasının düzenini sağlamak o yerleşim birimi halkının gö-
revidir. Bundan daha uzağı ise, işlenmemiş sahipsiz arazi hükmün-
dedir. Orada kimsenin hakkı yoktur. Orada bulunan cesetten dolayı
da kimseye bir sorumluluk yüklenmez.⁸⁷

3.25.Bir Yerin Şehir Olabilme Ölçüsü

Bir yerin şehir olarak nitelendirilebilmesi için Ebu Yusuf,
hadlerin uygulandığı yer veya en büyük camisinin o beldenin halkı-
nı alamadığı kadar kalabalık olan yer olması gerektiğini belirtir. Ay-
rıca şehir her zenaatkârın kendi mesleğiyle uğraştığı yerdir, şeklinde
de bir tanımlama yapılmıştır. Ancak Kerhî'ye göre şehir, hadlerin
tatbik edildiği, hükümlerin infaz edildiği yerdir. Kerhî'nin bu tanı-
mına insanların geçimlerinde ihtiyaç duydukları şeyleri buldukları
yerdir, şeklinde bir ekleme de yapıldığı nakledilmektedir.⁸⁸

Sonuç

Kerhî, Hanefi mezhebi içerisinde meşayih fukasası olarak mez-
hebin oluşum sürecine büyük katkısı olan fakihlerden biridir.
Kerhî, meseleler hakkında mezhep imamlarının görüşlerini zikrede-

⁸⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 26:74; Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 3:113; Merğînânî, *el-
Hidâye*, 4:466; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5:42.

⁸⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 26:118.

⁸⁸ Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 1:162; Kâsânî, *Bedâi'*, 1:259; Merğînânî, *el-
Hidâye*, 1:82; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1:82.

rek, katılmadığı görüşlerde kendi ictihadına yer verir. Hanefî mezhebi içinde Irak Hanefiliğinin en büyük temsilcisi kabul edilir. Kerhî, Hanefî ekolü içinde ihtiyar ve tahrîc ehli fakihlerden olduğu, mezhep görüşlerine ilişkin nakilleri ve bunlara dair yorum ve tercihlerinin dikkate alındığı bir fakih olarak bilinir. Ta'dîl-i erkânın vâcipliği gibi Hanefî mezhebinde benimsenen bazı görüşlerin Kerhî'nin tahrîci olarak nakledilir. Kerhî'nin Hanefî mezhebi içinde bir fıkıh teorisyeni olarak adlandırılmayı hak eden bir fakih olduğu belirtilmektedir. Müteahhirin dönemde Cessâs, Serahsî, Semerkandî, Kâsânî, Merginânî ve Mevsilî gibi birçok fukaha Kerhî'nin görüşlerine atıf yaparak meseleleri izah etmeye çalışmıştır.

Kerhî'den nakledilen görüşler içerisinde, kedinin artığı olan suyun kullanımının mekruh olduğu, mest üzerine mesh edilmesinin caizliği, cemaatle namaz kılmanın önemi, sehiv secdesinin vacipliği, ölü doğan çocuğun cenazesinin yıkanmadan ve namaz kılınmadan defnedileceği, hayızlı kadının ibadet edemeyeceği, kızın evlenme yetkisinin olduğu, üç talakın aynı anda verilmesinin geçerli olduğu, garar içeren satışların ise geçersizliği gibi konularda mezhep görüşlerine muvafakat ettiği ancak zekâtın hemen ödenmesinin gerektiği, sarhoşun boşamasının vâki olmayacağı, nikâh akdinin icâre ve iâre lafızlarıyla da yapılabileceği, namazda gizli kıraatin kişinin kendisinin duyması değil harflerin mahreçlerinin düzgün çıkması olduğu, teşehhüd ve tahiyyatın sünnet olduğu, kışın yatsı namazının geciktirilmesinin caiz olmadığı, Ramazan orucu için tek niyetin yeterli olduğu, nikahta denkliğin şart olmadığı, ariyet akdinin mülkiyet değil ibaha olduğu gibi hususlarda ise mezhebe muhalefet ettiği görüşleri de görülmektedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2001.
- Apaydın, H. Yunus. "Kerhî". *TDV Ansiklopedisi*. 15/285-287. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Bardakoğlu, Ali. "Hanefî Mezhebi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 16/9-

10. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Beyhaki, Ebu Bekir. *es-Sünenü'l-Kübra*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Basımevi, 1985.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim. *el-Câmiu's-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Dağcı, Şamil. "Hükûmet-i Adl". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 28/463-464. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Dârakutni, Mes'ud b. Nu'man b. Dinar. *Sünenü'd-Darakutnî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004.
- Dârimi, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman et-Temîmî es-Semerkindî. *Sünen-i Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Dönmez, İbrahim Kafi. "Müt'a". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 32/174-180. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdi. *Sünen-i Ebi Dâvud*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ençakar, Orhan. "Hanefî Fıkıh Literatüründe Gelenek Oluşturan Kayıp Bir Metin: Muhtasarü'l-Kerhî", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 37 (2017): 7-32.
- Güney, Necmeddin. *Kudurî'nin Şerhu Muhtasari'l-Kerhî Adlı Eserinin Siyer Bölümünün Edisyon Kitiği*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006.
- İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni. *Sünen-i İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Kâsânî, Ebu Bekir b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâiu's-Sanâi fî Tertibüş-Şerâi'*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986.
- Malik b. Enes. *Muvatta*. Beyrut: Daru İhyau't-Türasi'l-Arabi, 1985.
- Merğînânî, Ebu'l-Hasan Burhaneddin. *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyetü'l-*

Mübtedî. Beyrut: Daru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, ts.

Mevsilî, Mahmud b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1937.

Müslim, Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccâc. *el-Câmiu's-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr. *Sünen-i Nesâî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Nisâburî, Abdullah b. Muhammed el-Hâkim, *Müstedrek ale's-Sahihayn*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990.

Semerkindî, Ebu Bekir Alauddîn. *Tuhfetü'l-Fukahâ*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl. *el-Mebsût*. Beyrut: Daru'l-Marife, 1993.

Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmizî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Karkhī 's Views on Sarakhsī's al-Mabsūṭ

Summary

Abū l-Ḥasan ‘ Ubaydallāh b. al-Ḥusayn b. Dellāl al-Karkhī was born in the year of exilic/miladi 260/874 in Karkh and died in the year of exilic/miladi 340/952. Karkhī was a brilliant figure in both the prophetic and sectarian domain of Ḥanafī, and was the teacher of Ḥanafīs in Iraq in his day. Although he did not give any compliment to judicial affairs, the students he raised undertook the duties of qāḍī in different regions. Karkhī, who is considered to be the biggest representative of Iraqi Ḥanafism, has an important role in the formation of Ḥanafīs 's madhhab. Karkhī, who was one of the important preachers of the Ḥanafī school, led the sect in Baghdad and trained many students. He contributed to the formation process of the sect by making efforts to examine the jurisprudence of the previous imams, to choose between different denominations from the denomination of sects and from his disciples and to heat-hen within the sectarian systematic. The next term faqhi have frequently referred to the views and transcriptions of Karkhī. Karkhī was one of the lawyers who made great contributions to the systematization of Ḥanafī jurisprudence. In this context, especially in the Ḥanafī class, there are common opinions but also points of view against itself as it is in the subjects about the wisdom of the prayer, the fact that order of zakat and of pilgrimage should be carried out immediately. Karkhī approves the sectarian opinions such as: the use of cat's residue water is mecruh; the simultaneous issuance of the three tales is valid. On the one hand Karkhī made an important contributions to the formation of Ḥanafī precepts, on the other hand, with his views on furū' al-fiqh, he had a working model about content and systematics. Karkhī was accepted from the Ḥanafī faqīh who were old and unkind and he was accepted as a clerk taking into account the transpositions regarding the sectarian views and their preferences. Karkhī cites the views of the imams of the madhhab and includes his own ijtiḥad when he disagree with

them. It is stated that Karkhî was a faqih who deserved to be called the theorist of the fiqh in the Ḥanafî madhhab. Many of the fuqahâ', such as Cessâs, Sarakhsî, Samarqandî (d. 539/1144), Kāsânî (d. 587/1191), Marghinânî (d. 593/1197) and Mawş ilî (d. 683/1284), tried to explain the issues by referring to the opinions of Karkhî. In the period of muteahhirin many fuqahâ' tried to explain the issues by referring to Karkhî. Among them, for example, Sarakhsî in seventy seven passages of al-Mabsût, 'Alâ' al-Dîn al-Samarqandî in sixty passages of Tuhfetu'l-fuqahâ', Kāsânî in two hundred and seventy-two passages of Badâi'u as-Sanâ'î, Marghinânî in twenty eight passages of al-Hidāya, Mawş ilî in forty passages of al-Ashraf have referred to Karkhî's works. However, not all of these references were the views of the Karkhî, but some of them were transposed by Karkhî's denominations from the sects. Karkhî, in addition to these transfers, also explains his own views. In this study, we tried to be given on the basis of al-Mabsût work of Sarakhsî, who has an important position in terms of collecting the narrations and the ijtiḥads of the Ḥanafî madhhab. In addition, sometimes other works of al-Mabsût were also used in order to convey the different views of the Karkhî.

Keyword: Karkhî, Ḥanafî madhhab, *fiqh*, *Sarakhsî*.